

Svärd och mord

– nyupptäckta hållristningsmotiv vid Medbo i Brastad socken, Bohuslän

Av Andreas Toreld

Toreld, A., 2012. Svärd och mord – nyupptäckta hållristningsmotiv vid Medbo i Brastad socken, Bohuslän. (Swords and murder: recently discovered motifs on the rock-art panels of Medbo in Brastad, Bohuslän.) *Fornvännen* 107. Stockholm.

Many new discoveries were made, chiefly in 2009–2010, during field surveys and documentation of rock art in Brastad parish on the west coast of Sweden. One valley revealed a particularly large number of violent scenes. For the first time in Northern Europe, representations of human figures were discovered clearly holding swords in their hands, as well as a scene of manslaughter. The images were probably carved during the Early Bronze Age (1500–1100 cal BC). In recent years we have seen tangible evidence that this was not a peaceful era. The discovery of the manslaughter scene opens up for the interpretation that combat scenes in Scandinavian rock art depict actual conflict.

*Andreas Toreld, Stiftelsen för dokumentation av Bohusläns hållristningar.
Vitlycke museum, Vitlycke 2, SE-457 93 Tanumshede
andreas@hallristning.se*

Brastad socken i Bohuslän har länge varit känd som ett område med många intressanta hållristningsmotiv från bronsåldern. Vi känner idag till 160 hållristningslokaler i Brastad, varav flera är mycket stora och bildrika. Redan 1627 gjorde den norske lektorn Peder Alfsön den första avbildningen av hållristningarna på Skomakarhällen vid Backa. Under 1800-talets första hälft utfördes de första mera vetenskapliga avbildningarna av socknens hållristningar (Åberg 1839; Holmberg 1848). Den bildokumentation som fram till idag använts av många forskare baseras främst på den danske tecknaren Lauritz Baltzers avbildningar från 1870-talet, vilka publicerades i ett storslaget plansverk (Balzer 1881–90).

Vi bedömde att en ny dokumentation av hållbilderna var angelägen. Med stor förväntan tog jag och Tommy Andersson oss an uppgiften på uppdrag av Stiftelsen för dokumentation av Bohusläns hållristningar. Stiftelsen har genom frivilliga donationer bedrivit fältarbete i Bohuslän

sedan 1996 och dokumenterat över 1500 hållristningslokaler. Bildmaterialet finns tillgängligt på Stiftelsens webbsajt (www.hallristning.se). Fältarbetet i Brastad socken utfördes huvudsakligen under åren 2009–10. I flera fall har vi kunnat revidera Baltzers dokumentation kraftigt. Det har bland annat fått till följd att tidigare tolkningar av vissa hållristningsmotiv som uttryck för religiösa ritualer (exempelvis Almgren 1927; Kaul 1998; 2004) kunnat ifrågasättas när källmaterialet granskats på nytt (Toreld in press). Vi hittade också flera nya hållristningslokaler, liksom tidigare okända motiv på kända lokaler. Om några av dessa nyupptäckta motiv handlar denna artikel.

En dalgång med våld

De bohuslänska hållristningarna är kända för livfulla scener där människor ofta syns agera i olika sammanhang. Många av dem bär vapen och olika form av rustning. Yxor, spjut, pilbågar och sköl-

Fig. 1. Dråp på nyupptäckta hållristningen Brastad 617, yta B. Foto förf. —Killing scene on the recently discovered rock carving site Brastad 617, panel B.

Fig. 2. Svärdslyftare på nyupptäckta hållristningen Brastad 617, yta C. Foto förf. Svärdet på hållristningen Brastad 617 påminner om skandinaviska full-greppssvärd. Bronssvärdet (efter Montelius 1917) är funnet i en mosse i Västergötland och dateras till period II. —Sword wielder on the recently discovered panel Brastad 617 C. The sword resembles a Scandinavian full-hilted sword. The accompanying bronze sword was found in a bog in Västergötland and dates from period II.

dar bärs i handen. Det vanligaste vapnet är dock svärdet. Enligt en sammanställning av Mats P. Malmer bär 40% av alla människofigurer i Bohuslän svärd (Malmer 1981, tab. 24; 1989, s. 22). Märkligt nog, vilket påtalats av flera forskare, är dock svärden aldrig dragna utan befinner sig i svärdsskidan vid höften (Malmer 1981, s. 78, 1989, s. 22; Coles 1990, s. 32; Harding 2007, s. 117; Ling 2008, s. 203). Malmer skriver: »For the interpretation of these figures it is no doubt important to note that men are never represented with drawn swords in their hands» (1981, s. 78). Ett annat påtalat faktum är att fastän männen gärna höjer sina yxor och spjut mot varandra så ses de aldrig sära eller döda varandra (Nordbladh 1989, s. 327; Coles 1990, s. 34; Bengtsson 1999, s. 22; Harding 2007, s. 116–117). Denna frånvaro av avbildningar av dragna svärd och strider med dödlig utgång gäller inte bara hållristningarna i Bohuslän utan hela norra Europa.

En av de nyfunna hållristningslokalerna i Brastad motsade i ett slag de båda ovanstående vedertagna sanningarna. På en 16 x 5 meter stor håll i en privat trädgård fann vi en scen med en människa som med båda händerna stöter ett spjut i bröstet på en motståndare, medan ett annat motiv längre ner på samma håll visar en person som lyfter ett tydligt svärd ovanför huvudet (fig. 1–2). Och inte nog med detta. När vi var färdiga med vårt arbete i denna avgränsade dalgång i trakten av Medbo i Brastad kunde vi räkna samman inte mindre än 24 människofigurer med lyfta svärd, fördelade på nio lokaler (fig. 3). Jag kallar detta nya hållristningsmotiv för »svärdslyftare».

På en av de nyfunna lokalerna ser vi en grupp människor som står uppställda mot varandra. Åtminstone sex av dem håller svärd framför sig (fig. 4). Om de är menade att ingå i samma komposition ligger det nära till hands att tolka det som att de är inbegripna i strid. Kristian Kristiansen (1983; 1984; 2002) har genom att studera skador och återuppskärpta eggjar på bronssvärd påvisat att svärden användes i verkliga strider, och inte bara för ceremonier som vissa forskare hävdar. På en annan av hållarna med två svärdslyftare finns även två bågskyttar som siktar på varandra (fig. 5). Scenen med bågskyttarna är inte unik i sitt slag, men förstärker ändå intrycket av att ristningarna i denna dalgång uppvisar ovanligt många våldsamma

inslag. Ytterligare exempel på en konfliktsituation är en scen där en människa med svärdsskida vid höften hotas av en spjutbärare, samtidigt som en tredje figur tycks vilja gå emellan och avstyra angreppet (fig. 6).

Dråpet

Motivet med en människa som dödar en annan med ett spjut är än så länge unikt i norra Europa. Det är den äldsta kända skildringen av ett mord, eller snarare ett dråp, då offret själv tycks gå till anfall med ett höjt vapen. Detta liknar mest en enkel klubba. Ett svärd är mindre troligt i detta fall då vapnet är bredast upptill och dessutom saknar svärdsknapp. Stridsklubbor är inte kända i det arkeologiska materialet från den skandinaviska bronsåldern. Det utesluter inte att de kan ha förekommit. Frånvaron kan förklaras av att de, liksom många etnografiskt kända stridsklubbor, var gjorda helt i trä, och därmed har haft sämre möjlighet att bevaras än bronsvapnen (Osgood 2010, s. 25). I nordöstra Tyskland har man nyligen påträffat två träklubbor i en kontext som kan tolkas som rester efter ett stort slag med minst hundra stupade, vilket bör ha ägt rum cirka 1230 cal BC (Jantzen et al. 2011). Dråpsmannens vapen på hållristningen är uppenbarligen ett tvåhandsspjut. Figurerna saknar i övrigt vanligt förekommande attribut, såsom fallos och svärdsskida. Deras enkla utförande och avsaknad av prestigevapen stärker mig i uppfattningen att det kan vara en avbildning av en verklig strid med dödlig utgång. Det finns enligt min mening inget i motivet som tyder på att striden skulle vara av rituell eller ceremoniell art, såsom andra stridsscener har förklarats (jfr Nordbladh 1989, s. 331; Bengtsson 1999, s. 22; Harding 2007, s. 115–118).

Skelettskador visar att när människor gick en våldsam död till mötes i bronsålderns norra Europa, då var spjutstick en vanlig dödsorsak. Offren har påträffats både i vanliga gravar och i massgravar där hela familjer tycks ha mördats (Fyllingen 2003; 2005; Osgood 2010). I en massgrav vid Sund i Nord-Trøndelag, Norge, hittades skelett från minst 22 individer, varav hälften var barn under 15 år. Flera av skeletten uppvisar skador efter tidigare våld som personerna överlevt. Exempelvis har en medelålders man fått korsryggen krossad med kraftiga klubbslag, men överlevt och

Fig. 3. Sammanställning av de 24 nyupptäckta svärdslyftarna från trakten av Medbo i Brastad socken.
—24 recently discovered sword wielders from the area around Medbo in Brastad parish.

Fig. 4. Är de svärdsbeväpnade människorna som står uppställda mot varandra inbegripna i en strid? Människofigurerna är ristade i samma stil, vilket talar för att de är samtida. Skeppen har förmodligen tillkommit vid olika tillfällen. Utsnitt från den nyupptäckta hållristningen Brastad 620, yta A. Foto förf.
—Are these people, who are armed with swords, engaged in combat? The human figures are carved in the same style, which suggests that they are coeval. The ships were probably added on different occasions. Part of the recently discovered panel Brastad 620 A.

Fig. 5. Nyupptäckta svärdslyftare och bågskyttar på hållristningen Brastad 126:2. Foto förf.
—Recently discovered sword wielders and archers on the site Brastad 126:2.

Fig. 6. Hot om våld. Den nyupptäckta hållristningen Brastad 620, yta B. Foto förf.
—Threats of violence. The recently discovered panel Brastad 620 B.

cirka tio år senare blivit dräpt med två spjutstick genom ljumsken. Sund-graven har daterats till cirka 1400 cal BC (Fyllingen 2003). Till ungefär samma tid hör antagligen dråpscenen i Brastad. Scenen är genom sitt enkla utförande svärdaterbar. Den är dock rimligen samtida med övriga motiv inom den begränsade hållytan (Brastad 617, yta B), vilka synes ha tillkommit under bronsålderns period II eller III, d.v.s. 1500–1100 cal BC (fig. 7).

Svärdsllyftare

Motiven med svärdsllyftarna i Brastad är mig veterligen första gången som vi ser tydliga svärd i händerna på människor i norra Europa. I norditalienska Valcamonica är motivet däremot välkänt. Där förekommer det också dueller med svärd, vilka brukar dateras till den inhemska järnåldern (850–16 BC; Anati 1987; 1994). Det finns även en hållristning från Apana i Alta, nordligaste Norge, som tolkats som en kampscen mellan två svärdsbeväpnade män (Helskog 1988, s. 87). De föreslagna svärderna vid Apana får dock betraktas som osäkra då de utgörs av raka linjer, utan antydning till vare sig svärdsnapp eller avsmalnande spets. Detsamma gäller de svärd som enligt avbildningar från

1700-talet bars i handen av två människor på stenhäll nr 8 i Kiviksgraven (Randsborg 1993). Idag återstår endast fragment av denna häll och det går inte längre att avgöra om det funnits svärdsllyftare på den. Däremot är det uppenbart att det inte finns någon svärdsllyftare på häll nr 7 som vissa äldre avbildningar gör gällande – figuren har i själva verket inte ens armar.

Det finns flera exempel bland Bohuslänns hållristningar där raka linjer utgår ifrån människors händer. Dessa skulle kunna illustrera svärd, men det blir svårt att föra i bevis. Det är också med en viss osäkerhet som jag tar med de tre figurerna från Brastad 492:3 i min sammanställning (fig. 3). Här är det snarare kontexten och det sätt som de håller svärderna på, och inte svärdens morfologi, som gör att de kan räknas till svärdsllyftarna.

En fråga som diskuterats ofta är hur man kunde hantera bronssvärderna med deras korta fästen. Det har föreslagits att svärderna inte var för praktiskt bruk eller att de endast kunde brukas som stickvapen. Kristansens studier av eggskador visar att svärderna faktiskt användes som huggvapen. Han menar att man genom att greppa om det korta svärdfästets skuldror lättare kunde kontrol-

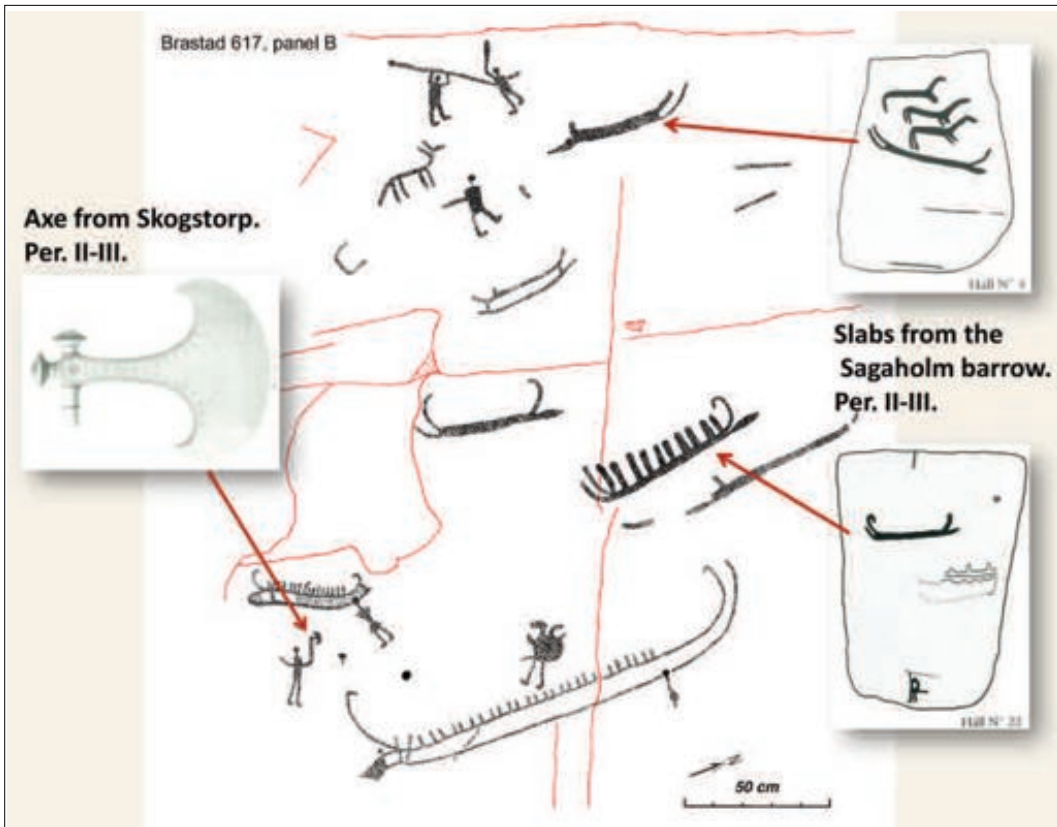

Fig. 7. Yta B inom den nyupptäckta hällristningen Brastad 617 har sannolikt tillkommit under bronsålderns period II eller III. Skogstorpaxan efter Montelius 1917. Sagaholmshällarna efter Goldhahn 1999. Skeppens datering styrks även av skeppskronologier uppställda av Kaul 1998 och Ling 2008. Hällristningen funnen och dokumenterad av förf. och Tommy Andersson. —Panel Brastad 617 B was probably carved during the Bronze Age's period II or III. The dating of the ships is also supported by the chronologies established by Kaul 1998 and Ling 2008.

lera det tunga bronssvärdets rörelser och att det därigenom kunde användas både som hugg- och stickvapen (2002, s. 320; jfr Harding 2007). För första gången har vi nu också så att säga bildbevis för hur svärderna hanterades. De flesta av hällristningsmotiven visar människor som håller upp svärderna framför sig. Men vi ser också sådana som gör utfall med svärdet som stickvapen (Brastad 492:3), eller svingar det över huvudet som ett huggvapen (Brastad 137:1 och 617).

Notera att endast en (Brastad 107:1) av de 24 svärdslyftarna bär svärdsskida vid höften. Den ensamma svärdsskidan är dessutom osäker eftersom den inte hänger nedåt som är brukligt, utan

snarare pekar snett uppåt. Frånvaron av svärdsskidor är anmärkningsvärd med tanke på de nämnda uppgifterna om att 40% av alla människofigurer i Bohuslän bär svärdsskida. En förklaring till detta kan vara att det var beväpningen som var central att förmedla och inte en exakt avbildning. Ristarna har inte ansett det nödvändigt att visa svärdsskidan eftersom det ändå framgår tydligt att personen är beväpnad med svärd. Tio av svärdslyftarna, eller 42%, är falliska. Det ligger mycket nära Malmers genomsnitt på 43% för alla människofigurer från Bohuslän (1981, tab. 24).

Både svärderna och figurerna som håller i dem är utformade på ett varierat sätt. Kropparna kan

vara enkellinjiga, helt uthuggna eller cirkelformade. De cirkelformade, med eller utan kors, kan tänkas illustrera sköldar (se Ling & Cornell 2010, fig. 5). Den helt uthuggna, rektangulära kroppen på Brastad 617 visar troligen inte en rektangulär sköld då sådana är kända först från järnåldern. Det är snarare ett klädesplagg som avbildas, såsom en kjortel eller kanske ett läderharnesk.

Inget i huggningstekniken eller utformningen tyder på att det är samma ristare som gjort alla motiven. Däremot är det troligt att ristarna känt varandra eller åtminstone att de känt till de tidigare inristade motiven av svärdslyftare, eftersom motivet bara förekommer i den här avgränsade dalgången. Det verkar som om ristarna har inspirerat varandra till likartade motiv. Motivets geografiska utbredning säger något om i vilket område den här gruppen av människor vistades. Om vi utgår ifrån att ristningarna gjordes i närheten av hemmet kan alltså ett sådant här specifikt motiv som svärdslyftarna fungera som en indikator när vi vill studera den lokala bygdens organisatoriska omfattning (Toreld i manus).

Datering av svärdslyftarna

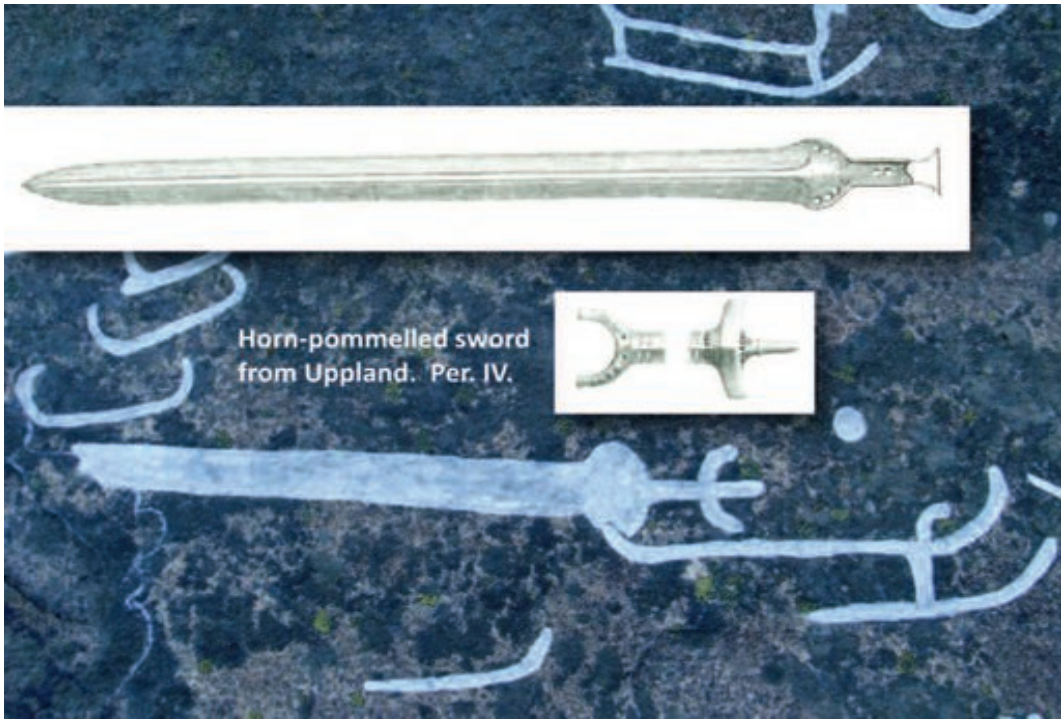
Det bästa sättet att datera svärdslyftarna på vore om vi kunde bestämma typen av svärd som de håller i händerna. Det är dock svårt, bland annat på grund av att miniatyrformatet begränsat möjligheten att återge tydliga detaljer. Helt annorlunda förhåller det sig med ett svärd avbildat i naturlig storlek som vi påträffade på hållristningen Lyse 70:1 under fältarbetet i grannsocknen (fig. 8). Svärdet är 75 cm långt, men har ursprungligen varit något längre då spetsen fortsätter in i en vittringsskada. Det föreställer uppenbarligen ett svärd med jämbred klinga och korsformig knapp (*Hörnerknaußschwert*). Sådana svärd är en ledtyp för bronsålderns period IV (1100–900 cal BC) och måste betraktas som exklusiva då bara fyra påträffats i Sverige (Baudou 1960, s. 10). Svärdet är omgivet och delvis överhugget av skepp som troligen kan dateras till samma period. Detta är det första kända bohuslänska svärdet i naturlig storlek som med säkerhet kan dateras till bronsåldern, och som sådant är fyndet viktigt i dateringsdebatten. Svärd i naturlig storlek är annars främst kända från Östergötland. Det var för övrigt tack vare dessa hållristningssvärd som Bror Emil Hildebrand kunde

datera de sydsandinaviska hållristningarna till bronsåldern redan 1869. De östgötska ristningarna avbildar fullgreppssvärd från period II–III. Precis som svärdet i Lyse socken är de allihop avbildade helt uthuggna, liggande och aldrig i handen på en människa.

Svärdslyftarna i Brastad har både längre och kortare svärd, med mer eller mindre lövformade klingor. Svärdsknappen finns i flera varianter, där den ovala eller närmast runda formen är vanligast. Knappen skall troligen ses bakifrån, medan klingan visas från sidan. Det är vanligt med ett slags tydlighetsperspektiv på hållristningarna, det vill säga att man avbildar något från flera håll samtidigt för att tydliggöra det. Det är också vanligt med ett värdeperspektiv, där det som anses viktigt avbildas i ett större format. Det är nog förklaringen till att en del av svärderna är längre än sina bärare.

Svärdet som lyfts upp på Brastad 617 påminner mest om de skandinaviska fullgreppssvärderna med klingor som är bredast på mitten och som förekommer med oval svärdsknapp under period II eller något mer rombisk knapp under period III (fig. 2). De förekommer i högst varierande längder, från dolkar och kortsvärd till riktigt långa exemplar. Ett särskilt långt exemplar, hela 115 cm långt, är påträffat i havet utanför Ellös, 20 km söder om Brastad (Montelius 1917, nr 1003). Andra svärd, som de på Brastad 126:2, kan lika väl föreställa importerade mörigensvärd från period V (900–700 cal BC). Många svärdstyper, exempelvis grepptungesvärderna, saknar bevarade svärdsknappar då de består av organiskt material, vilket försvårar jämförelser med de avbildade svärderna. Med tanke på osäkerheten kring hur pålitliga avbildningarna i miniatyrformat egentligen är bör vi söka alternativa dateringsmetoder.

Ingen av svärdslyftarna bär de attribut som kännetecknar krigarbilder från den yngre bronsåldern, såsom markerade vader, stora händer, hornhjälm, bälte, svärdsskida med doppsko etc. Avsaknaden av dessa attribut är inte daterande i sig, men att ingen av de 24 svärdslyftarna bär något av dessa attribut gör att jag finner en datering till den äldre bronsåldern troligare. Notera att det finns flera hållristningar med figurer som bär dessa senare attribut i samma dalgång, men aldrig på samma hålltyta som svärdslyftarna. Krigarna som

Horn-pommel sword
from Uppland. Per. IV.

Fig. 8. Utsnitt från hällristningen Lyse 70:1 med ett nyfunnet svärd i naturlig storlek. Det har jämbred klinga och korsformig knapp. Svärdstypen dateras till bronsålderns period IV. Bronssvärd från Uppland efter Montelius 1917. Foto förf. —Part of the panel Lyse 70:1, with a recently discovered full-scale sword. The blade is uniform in width and it has a cruciform hilt. The type dates from period IV. Bronze sword from Uppland.

knackats in under den yngre bronsåldern är dessutom ofta avbildade i större format än svärdslyftarna.

I ett fall har ett skepp knackats över en svärdslyftare (Brastad 107:1). Skeppet påminner om dem vi ser i fig. 7 och bör enligt etablerad skeppskronologi (Kaul 1998; Ling 2008) dateras till period II–III. Den överhuggna svärdslyftaren kan därmed inte vara yngre än period III. De allra flesta svärdslyftare omges också av skepp som är typiska för den äldre bronsåldern. Bara två lokaler avviker. På Brastad 126:2 (fig. 5) och Brastad 620 (fig. 4) finns skepp med spiralformade stävar och högre kölförlängning, vilket daterar dem till den yngre bronsåldern, troligast period V (Kaul 1998; Ling 2008). Den lägst belägna av hällarna, Brastad 137:1, ligger 13,2 meter över dagens havsnivå. Med utgångspunkt från vad vi vet

om strandförskjutningen i området (Ling 2008) bör denna ristning ha legat vid strandkanten under period II och kan inte ha tillkommit före denna tid. Platsen bör då ha varit ett lämpligt hamnläge.

Diskussion

Under senare år har vi fått många påtagliga bevis för att våldet ständigt var närvarande och synes ha intensifierats under bronsåldern i norra Europa (Fyllingen 2003; 2005; Lindström 2009; Osgood 2010; Jantzen et al. 2011). Forskningen har också påtalat att en ökande antagonism i samhället bör kunna avläsas i hällristningsmotiven med beväpnade och stridande män: »It is not a cosy, nice and ordered life in the realm of a perfect ›cosmology› or ›ontology›. It is about crude violence; it is a threat, emerging from the stone» (Ling & Cornell 2010, s. 38). Den nyfunna dråpscenen vi-

sar att hållristarna inte väjde för att skildra reella upplevelser av dödligt våld. Fyndet öppnar upp för att vi nu kan våga tolka fler kampscener som skildringar av verkliga konfliktsituationer med strid på liv och död. I trakten av Medbo är dessa scener särskilt talrika (fig. 4–6). Vi kan särskilt notera att vi här finner motiv där högstatusvapen som svärd används, liksom enklare vapen som spjut, klubbor och pilbågar.

Kampscenerna är dock ojämnt fördelade i landskapet. I det närbelägna hållristningsområdet kring Backa i samma socken saknas de helt, fast där finns beväpnade män. I de hållristningsrika socknarna Tanum och Kville är skildringar av konflikter ett relativt vanligt motiv (exempelvis Tanum 1, 12, 25, 29, 51, 72, 158, 192, 255, 353, 365 och Kville 74, 124, 125, 157, 216). I dessa fall är det spjut, yxor och pilbågar som riktas mot motståndaren. I många fall hålls vapnen mycket nära motståndarens kropp utan att beröra den. En förklaring till att man undvikit att placera vapnen i kropparna kan vara att det på så sätt varit möjligt att visa upp vapnen i sin helhet. I Tanum och Kville förekommer hållristningar av beväpnade män från bronsålderns period II till och med den förromerska järnåldern (Ling 2012; jfr Vogt 2012, s. 71–84).

Jag finner det troligast att samtliga svärdslyftare i trakten av Medbo, liksom dråpscenen, har tillkommit någon gång under bronsålderns period II–III. Den största osäkerheten rör svärdslyftarna på Brastad 126:2 och 620 som omges av yngre skeppstyper och därmed öppnar upp för en möjlig datering till period V. Dateringen till period II–III ligger helt i linje med det samtida avbildandet av svärd i naturlig storlek i Östergötland. För övrigt är de flesta av de bronssvärd som påträffats i Sverige från period II (Larsson 1986). Efter att ha introducerats under period I fick svärden en explosionsartad spridning under period II, då även den inhemska tillverkningen var betydande. Svärdet kom nu och för lång tid framöver att vara den främsta symbolen för en krigare.

Med tanke på svärdets starka symbolvärde är det märkligt att vi inte ser det avbildat oftare på hållristningar. Endast kring Medbo i Brastad håller människofigurerna upp sina svärd i luften, med samma självklara stolthet som andra människofigurer visar upp den övriga arsenalen. Vad kan förklaringen vara till att det endast är i denna be-

gränsade dalgång som man drar svärden ur skidorna? Har befolkningen i området varit särskilt vapenfixerade och krigiska utav sig? Kanske har de, som Hilde Fyllingen (2003) föreslår angående individerna i Sundgraven, livnärt sig som professionella krigare. Eller har de kanske importerat svärd eller rent av själva tillverkat och distribuerat dem? Om detta kan vi bara spekulera. Ingen har ännu grävt ut någon samtida boplats eller grav inom området som skulle kunna bidra med närmare upplysningar i frågan.

Det märkliga är egentligen inte att vi ser svärdslyftare vid Medbo utan att vi inte ser dem på andra platser. Man skulle kunna tänka sig att de raka linjer som ses utgå från andra människofigurers händer verkligen är tänkta att representera svärd, men att man endast vid Medbo har varit mån om att visa detaljer som gör att vi med säkerhet kan bestämma föremålen som svärd. Berggrunden i området är av särskilt god kvalitet med en tät och hård granit som lämpat sig väl för inhuggning av detaljer och dessutom bevarat dem fram till idag. Den goda kvalitén på graniten har medfört att man i sen tid brutit stora mängder sten i området och dessvärre sprängt bort en del hållristningar som Baltzer dokumenterade, troligen även sådana som innehållit svärdslyftare. Men även de krigare vi finner på hållristningarna från yngre bronsåldern i Brastad, och inte minst i Tanum, bär på många vapendetaljer. De har exempelvis svärds-skidor med detaljerat återgivna doppskor, utan att vi ser några tydliga svärd i deras händer. Man kan förmoda att det nu inte längre var lika viktigt att visa upp svärdet i sin helhet som det hade varit några sekler tidigare när vapnet fortfarande var en nyhet. En annan förklaring kan vara att ett svärd i sin skida vid höften inte kan misstas för något annat, samtidigt som krigarens händer är fria att bära andra vapen. Svärds-skidorna används också i bilderna för att markera kön och social status på människofigurer som för tillfället inte är inbegripna i våldshandlingar. På ett lika enkelt som effektivt sätt kan svärds-skidan vid höften ha visat att personen i fråga var en fri man med rätt att bära vapen.

Till sist: de flesta av svärdslyftarna vi påträffade finns på tidigare kända hållristningar. Att ingen tidigare observerat svärden i människofigureras händer innebär att det kan förekomma

okända svärdslyftare även på andra platser. Kan-ske kommer fler att dyka upp i framtiden nu när motivet väl är känt.

Referenser

- Almgren, O., 1927. *Hällristningar och kultbruk – bidrag till belysning av de nordiska bronsåldersristningarnas innebörd*. KVHAA:s Handlingar 35. Stockholm.
- Anati, E., 1987. *Capo di Ponte*. Studi Camuni I. Second English ed. Capo di Ponte.
- 1994. *Valcamonica Rock Art. A new history for Europe*. Studi Camuni 13. Capo di Ponte.
- Baltzer, L., 1881–90. *Hällristningar från Bohuslän I*. Göteborg.
- Baudou, E., 1960. *Die regionale und chronologische Einteilung der jüngeren Bronzezeit im Nordischen Kreis*. Studies in North-European Archaeology 1. Stockholm.
- Bengtsson, L., 1999. *The Rock Carving Tour, Bohuslän*. Småskrifter utgivna av Bohusläns museum 45. Uddevalla.
- Coles, J., 1990. *Images of the past. A guide to the rock carvings and other ancient monuments of Northern Bohuslän*. Skrifter utgivna av Bohusläns museum och Bohusläns hembygdsförbund 34. Uddevalla.
- Fyllingen, H., 2003. Society and Violence in the Early Bronze Age: Analysis of Human Skeletons from Nord-Trøndelag, Norway. *Norwegian Archaeological Review* 36:1. Oslo.
- 2005. Massegraver i Nord-Europa fra eldre bronsalder – osteologiske analyser og sosiale implikasjoner. Goldhahn, J. (red.). *Mellan sten och järn*. Göteborg.
- Goldhahn, J., 1999. *Sagaholm – hällristningar och gravritual*. Studia Archaeologica Universitatis Umensis 11. Umeå.
- Harding, A., 2007. *Warriors and Weapons in Bronze Age Europe*. Budapest.
- Helskog, K., 1988. *Helleristningene i Alta. Spor etter ritualer og dagligliv i Finnmarks forhistorie*. Alta.
- Hildebrand, B.E., 1869. Till hvilken tid och hvilket folk böra de Svenska Hällristningarne hänföras? *Antiquarisk Tidsskrift för Sverige* 2. Stockholm.
- Holmberg, A.E., 1848. *Skandinaviens hällristningar*. Stockholm.
- Jantzen, D.; Brinker, U.; Orschiedt, J.; Heinemeier, J.; Piek, J.; Hauenstein, K.; Krüger, J.; Lidke, G.; Lübke, H.; Lampe, R.; Lorenz, S.; Schult, M. & Terberger, T., 2011. A Bronze Age battlefield? Weapons and trauma in Tollense Valley, north-eastern Germany. *Antiquity* 85. York.
- Kaul, F., 1998. *Ships on Bronzes – A Study in Bronze Age Religion and Iconography*. Köpenhamn.
- 2004. *Bronzealderens religion – Studier af den nordiske bronzealderens ikonografi*. Köpenhamn.
- Kristiansen, K., 1983. Kriger og høvding i Danmarks bronzealder. Et bidrag til bronzealderens kulturhistorie. Stjernquist, B. (red.). *Struktur och förändring i bronsålderns samhälle. Rapport från det tredje nordiska symposiet för bronsåldersforskning i Lund 23–25 april 1982*. Lunds universitet.
- 1984. Krieger und Häuptlinge in der Bronzezeit Dänemarks. Ein Beitrag zur Geschichte des bronzezeitlichen Schwertes. *Jahrbuch des Römisch-Germanisches Zentralmuseums Mainz* 31. Mainz.
- 2002. The tale of the sword – swords and sword-fighters in Bronze Age Europe. *Oxford Journal of Archaeology* 21. Oxford.
- Larsson, T.B., 1986. *The Bronze Age Metalwork in Southern Sweden. Aspects of social and spatial organization 1800–500 B.C*. Archaeology and Environment 6. Umeå Universitet.
- Lindström, J., 2009. *Bronsåldersmordet. Om arkeologi och ond bråd död*. Stockholm.
- Ling, J., 2008. *Elevated rock art. Towards a maritime understanding of Bronze Age rock art in northern Bohuslän, Sweden*. Göteborgs universitet.
- 2012. War canoes or social units. Human representations in rock art ships. *European Journal of Archaeology* 15:3. London.
- Ling, J. & Cornell, P., 2010. Rock Art as Secondary Agent? Society and Agency in Bronze Age Bohuslän. *Norwegian Archaeological Review* 43:1. Oslo.
- Malmer, M.P., 1981. *A Chorological Study of North European Rock Art*. KVHAA:s Handlingar, Antikvariska Serien 32. Stockholm.
- 1989. Bergkonstens mening och innehåll. Jansson, S.; Lundberg, E.B. & Bertilsson, U. (red.). *Hällristningar och hållmålningar i Sverige*. Stockholm.
- Montelius, O., 1917. *Minnen från vår forntid*. Stockholm.
- Nordbladh, J., 1989. Armour and fighting in the south Scandinavian Bronze Age, especially in view of rock art representations. Larsson, T.B. & Lundmark, H. (red.). *Approaches to Swedish Prehistory: a spectrum of problems and perspectives in contemporary research*. BAR Intl Series 500. Oxford.
- Osgood, R., 2010. Northern and Western Europe. Osgood, R.; Monks, S. & Toms, J. *Bronze Age Warfare*. Stroud.
- Randsborg, K., 1993. *Kivik. Archaeology & Iconography*. Acta Archaeologica 64:1. Köpenhamn.
- Toreld, A., In press. Rock Carvings regarded as Ritual Sites. Petersson, H. (red.). *Domestic Life in the Tanum Rock Carving Area. Settlements, Graves and Rituals in the Vicinity of the World Heritage Rock Carvings of Tanum*. Bohusläns museum rapport. Uddevalla.
- Ms. Hällristningsmotiv som metod för att avgränsa den lokala bygden. Exempel från Brastad socken, Bohuslän.
- Vogt, D., 2012. *Østfolds helleristninger*. Oslo.
- Åberg, L., 1839. Hällristningar från Bohuslän uti Sverige. *Annaler for Nordisk Oldkyndighed* 1838/39. Köpenhamn.

Summary

Several researchers have previously commented that the rock carvings in Bohuslän – just as in other parts of Northern Europe – lack any representation of people holding drawn swords or any scenes depicting fatal outcomes. This previously held claim has had to be reviewed with the discovery of no less than 24 “sword wielders” during fieldwork and documentation carried out in a valley near Medbo in Brastad parish. The figures are distributed across nine sites and include a scene where a person is holding a spear in both hands and thrusting it into the chest of an opponent. This seems to be the earliest known portrayal of murder, or rather manslaughter, as the victim himself seems to be on the attack with a raised weapon that appears to be a club. The carvings were probably made during periods II– III of the Scandinavian Bronze Age, that is, between 1500 and 1100 cal BC.

Several other carvings in the same valley display an element of violence, where people are threatening each other with weapons. Both high status weapons such as swords and simpler ones like spears, clubs and bows and arrows occur. Rock-carving portrayals of fighting men are also common in the parishes of Tanum and Kville. It has been previously claimed that combat scenes only represent rituals or ceremonial battles because the combatants are never seen to injure or kill each other. The newly discovered manslaughter scene opens up the possibility to interpret other combat scenes as depictions of real life and death struggles. The author suggests that it is increasing antagonism during the Bronze Age that we see traces of in skeletal remains as well as in what people chose to depict in the rock art.